

Nebi DERVISHI

**NDIHMAT HUMANITARE TË STRUGANËVE PËR
KOSOVËN (1990-1999)**

Abstrakt:

Vitet 1989-1990 në Kosovë si edhe në të gjitha trevat etnike shqiptare lindore, ishin vitet e kthesave tona, e rikthimit nga vetvetja. Ishin vitet e ndërrimeve dhe të sfidave të mëdha për popullin tonë në Kosovë, si edhe në mbarë viset etnike shqiptare, në këto hapësira të Evropës. Në fund të vitit 1989 dhe në fillim të vitit 1990, pushteti okupues serbo-sllav nisi rrënimin e çdo gjëje shqiptare në këto hapësira. Okupatori serb atakoi edhe qenien tonë njerëzore e kombëtare, fetare e kulturore. Nga ajo kohë, por edhe më parë, sikurse edhe gjatë viteve që pasuan, okupatori serb helmoi brezat tonë të rinj, largoi me dhunë nga puna më se 150 mijë shqiptarë të punësuar, uzurpoi objektet shkollore, vrau, plagosi, maltretoi, dhunoi, masakroi shqiptarët e pafajshëm e të pambrojtur. Okupatori shkoi edhe më larg, në Kosovë do të aplikoi pastrimin etnik. Ata me sakrificë të mëdha u ngritën në mbrojtje të pragut të shtëpisë, të cilën pa dyshim e kishin amanet nga të parët e tyre brez pas brezi.

Fjalët kyçe: Kosova, Struga, ndihmat humanitare, Kryqi i Kuq.

Serbia për të mbajtur një stabilitet të brishtë, pa humbur kohë në Kosovë vendosi forca të shumta policore dhe ushtarake. Megjithatë, situata shkonte duke u përkeqësuar gjithnjë e më tepër

gjatë vitit 1990. Si në çdo vend të Kosovës, okupatorët serbë filluan të bëjnë gjenocid ndaj popullsisë shqiptare.¹

Në pranverën e vitit 1990 në tërë Kosovën ndodhën helmime të shumta të qytetarëve, e sidomos të nxënësve nëpër shkolla. Menjëherë pas shumë vrasjeve dhe helmimeve, në Kosovë u mobilizua inteligjencë kosovare, e cila pak më herët (23 dhjetor 1989) do të formojë Lidhjen Demokratike të Kosovës.² Përveç mbrojtjes politike, populli kishte nevoja të tjera, siç ishte ajo e ndihmave në ushqime e veshmbathje dhe e gjërave të tjera për mbijetesë. Edhe kësaj radhe përsëri intelektualët kosovarë gjykuan drejt edhe për këto momente, duke parë se të gjitha institucionet shtetërore në Kosovë, si Qendra e Punës Sociale, Kryqi i Kuq dhe organizatat e tjera nuk funksiononin dhe nuk kishte si t'i dilej në ndihmë këtij populli fatkeq, përveç grupit të intelektualëve, si: prof. Idriz Ajeti, prof. Anton Çetta, prof. Fehmi Agani, prof. Zekeria Cana, dr. Dom Lush Gjergji, prof. Agni Dika e Jak Mita e disa të tjerë, të cilët pa humbur kohë morën vendim që të formojnë një institucion humanitar që do të mban emrin e altruistes sonë dhe botës, me origjinë shqiptare, Nënë Terezës apo Gonxhe Bojaxhiut, e lindur në Shkup, në vitin 1910.³

Shoqata Humanitare Bamirëse “Nënë Tereza” u formua në Prishtinë, më 10 maj 1990. Nuk vonoi shumë pasuan themelimi edhe i degëve në të gjitha komunat e Kosovës dhe në trojet e tjera etnike shqiptare në ish-Jugosllavi,⁴ ndërkaq në qytetin e Strugës, degë e kësaj shoqate do të themelohej më 17 nëntor 1990. Kjo degë e SHHB “Nënë Tereza” të Prishtinës (më vonë pas regjistrimit) 27.01.1991 do të jetë bartëse e të gjitha ndihmave humanitare bamirëse të struganëve në vitet 1990-1999, dedikuar kosovarëve.⁵

¹ Shaban Braha, *Gjenocidi serbomadhi dhe qëndresa e shqiptarëve (1844-1990)*, Tiranë, 1991, 513-516.

² Xhelal Gjeçovi, *Shteti shqiptar dhe çështja e Kosovës*, Tiranë 1998, 72.

³ Zejnulla Qyra, *Struga për Kosovën 1999*, Strugë, 2006, 49.

⁴ Bahtir Thaçi, Malisheva - ujëvarë e bamirësisë, Prizren 2017, 17.

⁵ Arkivi i SH.H.B. “Nënë Tereza”, Strugë, Dokumentet e themelimit.

Ndihmat e para që kanë arritur në Kosovë më 19 qershor 1990, kanë qenë nga Struga e Veleshta dhe atë 60 tonë ushqime (miell e grurë) për Malishevën, të cilat kanë qenë inkurajimi i madh moral, por edhe një vërejtje se solidariteti është vetëm një segment me rëndësi, por jo edhe aq me peshë të ndikimit, sa të zbus apo ta zvogëloj varfërinë.⁶ Aty nga mesi i muajt qershor të vitit 1990, një delegacion i komunës së Malishevës (z. Xhafer Kastrati e Ahmet Hoxha), do të qëndrojnë në Strugë, me ç’rast parinë e bashkësive lokale të fshatrave të Strugës do t’i informojnë për gjendjen tepër të rënduar që mbretëronte në komunën e Malishevës, pas masakrës së parë serbe të 30 janarit 1990, ku u vranë 3 persona dhe dhjetëra të tjerë u plagosen.⁷

Më 19 qershor 1990, nga Struga për në Malishevë do të niset konvoji me gjashtë (6) kamionë të ngarkuar me artikuj ushqimorë (më shumë se 60 tonë) dhe pas shumë peripecive e kurthe që ia përgatiste policia sllavo-maqedonase e koordinuar me atë serbe, në mbrëmjen e asaj dite do të arrijnë në vendin e caktuar, në komunën e Malishevës. Po t’i përmendi emrat e atyre atdhetarëve që atë ditë hoqën “të zinj të ullirit”, pra emrat e shoferëve të kamionëve, si: Ramadan Vlashi, Xhevit Hani, Ami Hanit, Adi Miminit, Mazar Polisit, Amdi Amzait, Musa Musait dhe Subi Amzait, të cilët me gjithë provokimet që kishin, nuk ranë në kurthin e tyre.

Ndihmat e vëllezërve struganë nuk do të ndërpriten vetëm me ndihmën e parë. Në nëntor të 1990, pas themelimit të SHHB “Nënë Tereza”, dega në Strugë, një delegacion i kësaj shoqate bamirëse në qytetin e Malishevës do të dërgojnë 30 mijë dollarë amerikanë. Këto mjete financiare me sugjerimin e miqve nga Malisheva do të shpërndahen në ato vise ku pati nevoja emergjente në qytetin e Mitrovicës dhe në vende të tjera. Prof. Bahtir Thaçi në monografinë e tij “Malisheva - ujëvara e bamirësisë”, thotë se ndihma e vëllezërve nga Struga nuk ishte vetëm me artikuj ushqimorë. Ata ndihmuan edhe me medikamente medicinale, të cilat ia dhuruan Shtëpisë së Shëndetit

⁶ Dom Lush Gjergji, “Sofra e Nënës Terezë, Prishtinë”, 2000, 18.

⁷ Bahtir Thaçi, Malisheva..., 11-14.

në Malishevë, me një vlerë prej 13 mijë dinarësh, të cilat i kishin blerë me para në dorë nëpër farmaci⁸. Në verën e vitit 1990, një delegacion bamirësie nga Struga do të vizitojë Malishevën, të cilët përveç ndihmave që ofruan me këtë rast, nga nikoqirët kërkuan që 100 nxënësit të cilët rrjedhin nga familjet në nevojë, të zgjidhen dhe të vijnë në Strugë. Nxënësit do të vendosen nëpër familjet nëpër fshatrat e Strugës dhe në qytet, jo vetëm për pushime verore, por, edhe në të njëjtën kohë do të ketë si qëllim për të krijuar një miqësi në mes tyre.

Më 31 maj 1991, gazeta “Rilindja”⁹ njofton se një delegacion i SHHB “Nënë Tereza”, dega në Malishevë, do të qëndrojë në Strugë për një vizitë falënderimi, për ndihmën që ua kishin dërguar kohë më parë. Ky delegacion pritet në Strugë e Veleshtë nga Irfan Vlasi, kryetar i SHHB “Nënë Tereza” dhe veprimtar për çështje kombëtare, i cili ndër të tjera do të përgjigjet: “Nuk ka nevojë fare të na falënderoni, se ne këtë e kemi detyrë vëllazërore e kombëtare”. Para se të përcillet delegacioni nga Malisheva, atyre do t’u dorëzohen pesë (5) mijë dollarë amerikanë. Këto mjete do të shpërndahen si vijon: 2 500 dollarë punëtorëve komunalë (70), të cilët 6 muaj nuk kishin marrë rrogë mujore; 2 000 dollarë iu ndanë profesorëve të Shkollës së Mesme “Abdyl Frashëri”, në Malishevë dhe 500 dollarë iu ndanë dy personave të sëmurë për shërim jashtë vendit.¹⁰

Edhe e përditshmja “Bujku” e 23 gushtit 1991¹¹ do të shkruaj se “Vëllezërit nga Struga dërguan 1 150 marka gjermane për familjet e rrezikuara në Malishevë”. Më 30 maj 1993, gazeta e përditshme “Bujku” shënon se SHHB “Nënë Tereza” me seli në Strugë, do t’i dërgojë ndihma SHHB “Nënë Tereza”, dega në Malishevë. “Vëllazërisht për festën e Kurban Bajramit, ju dërguan shumë prej 1 450 dm, 20 fr.zv. dhe 100 shilinga austriake”. “Këto mjete nga vëllezërit e Strugës do t’u shpërndahen 14 familjeve në Malishevë, të

⁸ Po aty.

⁹ Gazeta “Rilindja”, Prishtinë, 31 maj 1991.

¹⁰ Bahtir Thaçi, *Malishevë - Ujëvara e bamirësisë*, Prizren, 2017, 19.

¹¹ Gazeta “Bujku”, Prishtinë, 23 gusht 1991.

cilët kishin më shumë nevojë”.¹² Shoqata Bamirëse Humanitare “Nënë Tereza” në Strugë, aktivitetin e saj e mbështeste në sinqeritetin e madh të anëtarëve dhe humanistëve dhe bamirësve të tjerë nga Struga e rrethina. Por edhe kjo shoqatë në veprimtarinë dhe aktivitetin e saj ka ndeshur në shumë peripeci e pengesa që iu bëheshin nga institucionet dhe individë të caktuar, në radhë të parë të pushtetit në Maqedoni, pushtetit të atëhershëm serb, si edhe nga individë që i kishin shijuar të mirat e Kosovës.

Duke përshkruar keqtrajtimet që i kanë përjetuar aktivistët e kësaj shoqate do të përkujtojmë një rast tragjik, se gjatë dërgimit të ndihmave për në Kosovë, një fëmijë 2-vjeçar, Dritan Bekim Hani, i cili ende nuk dinte se në çfarë misioni shkonte, ra viktimë, kurse tre të tjerët (Ami Hani, gjyshi i fëmijës dhe shofer i veturës, Valbona (nëna) dhe Irfan Vlasi), do të pësojnë lëndime të rënda në aksidentin në komunikacion në afërsi të Ferizajt, më 15 nëntor 1991, kur kamioni i policisë serbe ia pret me qëllim rrugën veturës me regjistrimin e Ohrit, e cila dërgonte ndihmën humanitare me rreth 100 mijë marka gjermane për skamnorët e nevojtarët e Kosovës. Fatmirësisht këto mjete për mrekulli nuk do të bien në duart e policisë, sepse këto mjete i ka pasur të fshehura për trupin nëna e fëmijës që humbi jetën në këtë aksident tragjik, të cilat në fund do t’i pranojnë aktivistët e SHHB “Nënë Tereza” në Prishtinë.¹³

Po në këtë kohë, aty nga mesi i muajt nëntor 1991, një grup bamirësish nga Livadhia e Strugës do të dërgojnë shumën prej rreth 25 mijë dm, të cilat mjete do të dorëzohen në Sindikatën e Ndërmarrjes Ndërtimore “Ramiz Sadiku” në Prishtinë, të cilët prej kohësh nuk kishin marrë rrogat e tyre.¹⁴ Ndihamat humanitare nga Struga do të vazhdojnë edhe në vitet që pasuan. Duke iu referuar arkivit të SHHB “Nënë Tereza” në Strugë, në veçanti Raportit financiar të përgatitur

¹² Irfan Vlasi, nga Struga, lin. 1938, Kujtime, “Kryetar i SHHB “Nënë Tereza”- Strugë, dhënë autorit më 25 prill 2015.

¹³ Po aty.

¹⁴ Arkivi i SHHB “Nënë Tereza” - Strugë, Dokumentet e vitit 1991-1992.

nga prof. dr. Agni Dika, që aso kohe ishte ndër themeluesit dhe anëtar i Kryesisë Qendrore të SHHB “Nënë Tereza” në Prishtinë, në periudhën 1990-1994 për në Republikën e Kosovës janë dërguar: 276 mijë marka gjermane, 66 764 fr.zv, 91 359 dollarë amerikanë, 176 025 kg miell, 1 130 kg grosh, 1 175 litra vajra ushqimorë etj.¹⁵

Një përkushtim të veçantë struganët, në veçanti aktivistët e bamirësit e SHHB “Nënë Tereza” në vitet 1992-1993 do të kenë ndaj të rinjve kosovarë që asokohe shërbenin në APJ dhe që pas nisjeve të luftërave në ish-Jugosllavi ishin larguar nga kazermat ushtarake ku shërbenin.

Pas eskalimit të luftërave, në verën e vitit 1992, që përfshin jo vetëm Slloveninë e Kroacinë, por edhe Bosnjë-Hercegovinën, një numër i konsiderueshëm i ushtarëve shqiptarë nga Kosova që e lëshuan APJ-në, ushtri kjo tanimë e shndërruar në një “përbindësh” serbo-çetnike dhe për një kohë do të strehoheshin nëpër qytetet e Kroacisë, përmes organizatave të ndryshme ndërkombëtare, do të dërgohen më pas në Shqipëri. Ata atje, në një masë të madhe ngelën pa mjete, pa ushqime e veshmbathje dhe pa përkujdesje të nevojshme shëndetësore. Në vitin 1992 grupit të kosovarëve ushtarë të vendosur në Labinot afër Elbasanit, SHHB “Nënë Tereza” nga Struga do t’u ofrojë ndihma të konsiderueshme në veshmbathje, medikamente, mjete sanitare për higjienë personale etj.¹⁶ Këto momente humanitare e bamirësie i konfirmon edhe relacioni i Misto Marko (një humanist i shquar, mjek e dramaturg pogradecar), i cili në vitin 1992 i dërgon kërkesën (njoftimin) Bashkisë së Pogradecit, ku në mes tjerash shënon se SHHB “Nënë Tereza” në Strugë, ndihmon të rinjtë kosovarë që ishin strehuar në Labinot të Elbasanit, në prag të luftës.¹⁷ Edhe gjatë vitit 1993, SHHB “Nënë Tereza” - Strugë, vendosi që detyrimisht t’i strehojë mbi 450 të rinj ushtarë kosovarë, që ishin arratisur nga

¹⁵ Po aty.

¹⁶ Jashar Pollozhani, Sekretar i SHHB “Nënë Tereza”- Strugë, kujtime të dhëna autorit më 15 tetor, 2006.

¹⁷ Arkivi i SHHB “Nënë Tereza” - Strugë.

garnizonet ushtarake në Ohër, Kërçovë e Manastir dhe se “në asnjë mënyrë nuk bënë me i lënë në mëshirën e fatit”.

Në gjysmën e dytë të vitit 1993, do të ketë kërkesa të shumta për strehim. Sipas disa shënimeve të pakonfirmuara, numri rezulton të jetë mbi 400 persona kosovarë. Në një dokument (procesverbal) që mban datën 03.08.1993, në mes tjerash shënohet se: “Një numër i madh i të rinjve kosovarë iu shmangen shërbimit ushtarak nëpër garnizonet e APJ-së. Aktivistët e SHHB “Nënë Tereza” - Strugë, në mënyrë klandestine /të fshehtë/ e kalojnë kufirin për në Shqipëri. Ne bëjmë përpjekje që këtë problem sipas mundësisë ta internacionalizojmë. Por, Qeveria e FIROM-it (ish RJM-së) nuk shpreh gatishmëri. Ne bëjmë përpjekje për shkurtimin e afatit kohor të paraqitjes të ushtarëve, të cilët duhej të qëndronin nëpër hotele, ku qëndrimi vetëm për paraqitje për çdo natë kushtonte 3 dollarë, ndërsa për një muaj kostoja për çdo person ishte tepër e lartë, të cilat mjete Shoqata jonë nuk është në gjendje që t’i mbulojë”.¹⁸

Edhe në një dokument tjetër që mban datën 15 prill 1993,¹⁹ lexojmë se: “Në mbledhjen e Kryesisë së zgjeruar të SHHB “Nënë Tereza” ku merrnin pjesë edhe kryetarët e nëndegëve, do të diskutohet për ushtarët kosovarë të larguar nga APJ-ja. Pas diskutimeve të shumta, në fund të mbledhjes do të vendoset me unanimitet që sekretari i Shoqatës, J. Pollozhani, autorizohet që t’i ketë nën kujdesje, për t’i ndihmuar ushtarët e larguar nga APJ-ja dhe njëherit të gjitha ndihmat të evidentohen. Në këtë mbledhje u tha se gjatë vitit 1992, në Shqipëri kaluan kufirin dhe u mbështetën rreth 270 ushtarë, ndërkaq nëpër fshatrat e Strugës gjatë 1993 kërkesat janë akoma më të mëdha, rreth 400 persona. Shumica e këtyre të rinjve do të vendosen nëpër fshatrat rrëzë maleve, si në Zagraçan, Bixhova, Shumë, Veleshtë, Tatesh i Epërm, Dobovjan etj., vende këto larg rrezikut dhe për mos me rënë në sy të policisë që i ndiqte këmba-këmbës, sidomos të policisë ushtarake.

¹⁸ Po aty.

¹⁹ Po aty.

Edhe viti 1993 për Kosovën dhe më gjerë ishte tragjik. Gjatë një harku kohor të shkurtër ndodhën dy tragjedi ajrore, të cilët në bordin e tyre kishin më shumë se 200 pasagjerë, shumica shqiptarë nga Kosova. Aksidenti i parë ajror ndodhi më 5 mars 1993 në afërsi të aeroportit të Shkupit dhe i dyti më 23 nëntor 1993 në afërsi të Ohrit. Kuptohet se pas tragjedive, të afërmit e viktimave do të dynden në Strugë, për t'i marrë trupat e pajetë të të afërmeve të tyre.

Në këto momente të dhimbshme e tragjike, struganët jo vetëm që i strehuan nëpër familjet e tyre, ndanë dhimbjen së bashku, por, edhe i shoqëruan tërë ato ditë që qëndruan në Strugë e Ohër, derisa i identifikuan trupat e pajetë, të djegur e të copëtuar të viktimave.²⁰ “Viti 1998, ishte viti i shpërthimit për Kosovën”.²¹ “Ky problem moti i neglizhuar në zemër të Evropës, që nga Konferenca e Ambasadorëve në Londër më 1913, më në fund u bë çështje ndërkombëtare me rëndësi, për shkak të një varg premisash”, - thekson analisti i njohur amerikan/J. Bugejski, “si p.sh. frustrimet e shqiptarëve, provokimet serbe, forcimi i UÇK-së dhe përpjekjet dëshpëruese të Millosheviqit për t'i mbajtur tok mbeturinat ose pjesët e mbetura nga Jugosllavia e Titos”. “Viti 1999 do të tregohet vit edhe më kritik për të ardhmen e Kosovës, për mbijetesën e Federatës artificiale (Serbi e Mali i Zi) dhe për evoluimin e operacioneve të sigurimit të NATO-s”. Analisti amerikan J. Bugajski vazhdon: “Komuniteti ndërkombëtar ballafaqohet me katër opsione të mundshme në rajon: a. mosintervenimi; b. angazhimi humanitar; c. ndërhyrja e limituar ose e kufizuar, dhe ç. okupimi i plotë ushtarak”.

Opsioni i parë, mosintervenimi në fillim të vitit 1999 po bëhet tani i pavlerë. Përpjekjet e vazhdueshme për të shtyrë dialogun ndërmjet liderëve serbë dhe atyre shqiptarë nuk po e shpie askund çështjen. Opsioni i dytë, angazhimi i humanitarëve, vetëm se mund të ngjallte tmerret e Bosnjës. Mobilizimi i përpjekjeve humanitare ndërkombëtare për viktimat që vuajnë në Kosovë, pa ndonjë iniciativë

²⁰ Po aty.

²¹ J. Bugajski, “Shpërthimi në Kosovë” në gazetën “Flaka”, 13 janar 1999, 11.

për sigurimin e tyre, vetëm se do ta zgjasë automatikisht konfliktin dhe do t'i japë dritë jeshile (të gjelbër) terrorizmit shtetëror.

Opsioni i tretë, ndërhyrja ushtarake e kufizuar, përfshirë edhe bombardimin e pozicioneve të ushtrisë serbo-jugosllave, mund të krijonte vetëm përkohësisht siguri.²²

Në fillim të vitit 1999, po bëhej e qartë se vetëm një okupim i zgjatur ushtarak, i përcjellë me njohjen e statusit kalimtar të Kosovës si protektorat ndërkombëtar”, përfundon J. Bugajski, do të sigurojë gjasat për paqe e siguri. Vetëm një vendosje afatgjate e forcave të NATOS-s do të ndihmojnë që të mundësohet një siguri për civilët dhe do të lejojë që të implementohet një zgjidhje e qëndrueshme”.²³

Pas intervenimit të NATO-s, forcat serbe kryen gjenocid të paparë ndaj popullit shqiptar në Kosovë, të cilët për të shpëtuar kokën u detyruan të lëshojnë vatrat e tyre shekullore dhe të vendosën në Shqipëri, në Trevat Lindore shqiptaren (Maqedoninë Perëndimore) dhe në diasporë. Një pjesë do të vendosën edhe në Strugë e rrethinë (rreth 9 mijë persona).²⁴ Në dhjetëditëshin e tretë të muajit mars të vitit 1999, e tërë popullsia shqiptare, shoqatat dhe subjektet politike e të ndryshme shqiptare në komunat: në Veleshtë, Labënishtë, në Dollogozhdë e në Strugë, do të vendosen në lëvizje të gjithë mekanizmat për t'u dalë në ndihmë dhe për t'i strehuar të dëbuarit, vëllezërit kosovarë, të cilët me dhunë ishin të detyruar të largohen nga vatrat e tyre. Edhe pse numri i të ardhurve këtu në Strugë, pas masave dhe dhunës së ushtruar nga forcat serbe, nuk ishte edhe aq i madh, popullata, shoqatat dhe subjektet politike të ndryshme të këtyre viseve do të mobilizohen masovikisht në pritjen e një fluksi më të madh të të dëbuarve nga Kosova. Më 25 e 26 mars 1999 ka pasur paralajmërime se ky fluks do të ishte shumë më i madh, madje janë përmendur edhe shifra prej disa mijërash të dëbuar, të cilët në çdo moment priteshin

²² Po aty.

²³ Po aty.

²⁴ Zejnulla Qyra, *Struga për Kosovën...*; Nuri Rexhej “Burri i halleve”, Tetovë, 2017.

nga struganët për të ardhur dhe për t'u vendosur këtu në komunën e Veleshtës, ku banorët vendas kanë qenë në gatishmëri të presin rreth 1 mijë të dëbuar me dhunë nga Kosova, por, ata siç u informuan më vonë, shumica e këtyre kësaj radhe janë ndaluar në Gostivar e Kërçovë. Banorët e fshatit Veleshtë, ato ditë ishin të gatshëm që të gjithë t'i pranojnë pa përjashtim, prandaj këshillit vendor të ngritur për këtë qëllim i janë paraqitur një numër shumë i madh i të interesuarve për t'i strehuar ata "hallexhinj" nëpër shtëpitë e tyre.²⁵ Edhe në komunën e Llabënishtit, e sidomos në atë të Sollogozhdës, ndihej një mobilizim i shtuar për pritjen e të dëbuarve.²⁶

Duke pritur ardhjen e fluksit të madh të të dëbuarve nga tragjedia kombëtare e Kosovës, edhe struganët u detyruan të organizoheshin, për t'i ndihmuar nevojtarët që po shtoheshin ditë-ditës. Fillimisht ndonëse të paorganizuar, më 30 mars 1999, në Strugë do të takohen disa subjekte përgjegjëse në trevën tonë, me ç'rast do të formojnë Këshillin Qendror të Emergjencës në Strugë, i cili përbëhej nga 15 anëtarë: PPD, 2 anëtarë; PDSH, 2 anëtarë; SHHB "Nënë Tereza", Strugë, 2 anëtarë; SHH "El Hilall", dega në Strugë, 2 anëtarë, 2 deputetët e zonës, një ministër e një zv.Ministër, si dhe 3 kryetarët e komunave Labënishtë, Veleshtë e Dollogozhdë, ndërsa kryetar do të caktohet Myftiu Meqail Osmani. Pra, Këshilli Qendror i Emergjencës në Strugë u themelua më 30 mars 1999, dhe u vendos në lokalet e myftinisë në Strugë, ndërsa në të gjitha vendbanimet shqiptare u formuan nënkëshillat e emergjencës, të cilat merreshin me vendosjen, sigurimin e gjërave ushqimore, me veshjet dhe gjëra të tjera, për rreth 9 mijë të zhvendosur kosovarë. Pas ardhjes dhe vendosjes së kosovarëve, Këshilli Qendror i Emergjencës kujdes të veçantë do t'i kushtojë shërbimit shëndetësor. Duke shfletuar arkivin e

²⁵ Zejnulla Qyra, *Struga për Kosovën*.

²⁶ Xhabir Qazimi nga Labënishta e Strugës, lind 1940, kujtime dhënë autorit, 15 maj 2000.

SHHB “Nënë Tereza” në Strugë²⁷, në mes të tjerave gjetëm edhe dy dokumente të rëndësishme:

a) Në dokumentin e parë ishin të shënuara aktivitetet e Shoqatës Humanitar Bamirëse “Nëna Terezë” gjatë periudhës së Luftës në Kosovë, e cila është zhvilluar në tri faza: 1. vendosja, 2. furnizimi (ushqimi) dhe 3. kthimi i të dëbuarve në vatrat e tyre. Gjatë kësaj periudhe Shoqata HB “Nënë Tereza” ka shpërndarë për kosovarët rreth 2 (dy) milionë kg artikuj ushqimorë e veshmbathje, të cilat do të shpërndahen nëpër të gjitha qytetet dhe kampet në Maqedoni, ku ishin të vendosur refugjatët kosovarë. Shoqata HB “Nënë Tereza” Strugë, gjatë kësaj kohe do të kujdeset për rreth 125 mijë të dëbuar kosovarë. Gjatë kësaj kohe, por edhe më parë, kjo Shoqatë ka kontaktuar në vazhdimësi me shoqatat e tjera evropiane (ndërkombëtare). Kjo shoqatë kontingjentin e fundit e ka dërguar në Kosovë, pesë (5) ditë para përfundimit të luftës (rreth dt. 6 qershor 1999), ndërkaq kontingjenti i kësaj Shoqate do të jetë i pari që hynë në Kosovë pas lufte, së bashku me forcat e NATO-s.

b) Në dokumentin e dytë bëhej fjalë për kujdesin e veçantë që i kushton KQE, pas ardhjes dhe vendosjes së kosovarëve në shërbimin shëndetësor. Pak histori: që në fillim të viteve të ‘90-ta të shek. XX, udhëheqësia e Shoqatës duke e parandjerë se në të ardhmen e afërt në trevat shqiptare do të ndodhin gjëra të tmerrshme, me mjete vullnetare ngritën Poliklinikën në fshatin Veleshtë (e inauguruar më 18 gusht 1995) dhe dy ambulanca: në Dollogozhdë (28 korrik 1993 dhe në Tatesh të Poshtëm më 1999).²⁸ Në këto objekte shëndetësore si edhe në shumë klinika private e ordianca të cilat punonin në Strugë, gjatë kohës së eksodit kosovar do të kryhen vizita të shumta mjekësore, analiza laboratorike, operacione kirurgjike, lindje dhe shumë shërbime të tjera pa pagesë. Në periudhën prill-qershor 1999, një kujdes të veçantë do t’i kushtohet edhe arsimit të fëmijëve kosovarë. Duke filluar nga ditët e para të muajit prill numri i fëmijëve të dëbuar

²⁷ Arkivi SHHB “Nënë Tereza”- Strugë.

²⁸ Po aty.

kosovarë edhe në rajonin e Strugës do të rritej. Në këtë drejtim rritej edhe numri i nxënësve nga Kosova. Në fillim Ministria e Arsimit vendosi që të gjithë nxënësit të pranohen në objektet shkollore, të bëhet evidentimi i tyre nëpër ditarë të veçantë, derisa të rregullohej statusi i tyre juridik. Ministria e Arsimit vendosi që ky vit shkollor të vazhdojë deri më 30 qershor, duke filluar nga 1 prilli deri më 30 qershor për shkak se për të qenë viti me programe të shkurtuara shkollore, duhet të jetë patjetër tre muaj mësim.²⁹ Enti Pedagogjik Republiken bëri përgatitjen e plan-programeve të shkurtuara apo të cunguara. Në fund të vitit shkollor shumica e nxënësve pranuan dëftesa të veçanta të hartuara nga Ministria e Arsimit. Të gjitha shkollat u pajisen me mjete plotësuese, me banka dhe karrige, donacione nga UNICEF-i. Gjithashtu bëhej furnizimi i nxënësve me ushqime nga Shoqëria e Hapur Soros.

Në Strugë numri i përgjithshëm i nxënësve kosovarë ishte 979 nxënës në shkollat fillore, 9 nxënës në paralele parashkollore dhe 326 nxënës në shkollë të mesme. Dallohej shkolla “Naim Frashëri” në Dollogozhdë me 288 nxënës, Shkolla “Zini Hani” në Veleshtë me 231 nxënës, shkolla “Vëllezërit Milladinovë” në Strugë me 229 nxënës dhe shkolla e mesme “Niko Nestor” me 326 nxënës. Nxënësit kosovarë të cilët ishin vendosur me familjet e tyre nëpër fshatrat e Strugës dhe vazhdonin procesin mësimor në gjimnazin e Strugës, shpenzimet e udhëtimit i mbulonte SHHB “Nënë Terezë” në Strugë, e cila u ndante triska në vend të të hollave, për të eliminuar eventualisht ndonjë keqpërdorim të rastësishëm.

Pas luftës Shoqata Humanitare Bamirëse “Nënë Tereza” në Strugë, duke e vazhduar bashkëpunimin me shoqatat ndërkombëtare evropiane, ndihmën më të madhe nga donatorët e ka dërguar në Kosovë dhe vetëm një pjesë shumë të vogël e ka mbajtur për nevojtarët tanë në Maqedoni. Në kuadër të kësaj ndihme nga shoqatat ndërkombëtare evropiane u punua në ndërtimin e fshatit Krushë e

²⁹ Fejzulla Shabani, zv.ministër në Qeverinë e RM-së në gazetën “Flaka”, 20 prill 1999.

Madhe në Kosovë. Pra edhe pas luftës, SHHB “Nënë Tereza”-Strugë, sipas shënimeve që ruhen në Arkivin e kësaj Shoqate në periudhën 18.06. deri 31.12.1999 në Kosovë do të dërgohen mbi një mijë tonë ushqime e veshmbathje, si: 696 mijë kg miell, 50 800kg sheqer, 40 310kg fasule, 119 706kg makarona, 83 328 litra vaj ushqimorë, 36 392 marmelata, 20 025 qumësht pluhur, 26 mijë bukë, 298 020 pashteta/konserva dhe materiale të tjera.³⁰

³⁰ Po aty.